

Lector: Aura Christi
Tehnoredactor: Carmen Dumitrescu
Coperta: Florin Afloarei

Editura IDEEA EUROPEANĂ
O.P. 22, C.P. 113, București, 014780
Tel./Fax.: 021-2125692; Tel.: 021-3106618
Comenzi carte prin poștă:
Tel.: 021-2125692
E-mail: office@ideeaeuropeana.ro
www.ideeaeuropeana.ro

© Fundația Culturală Ideea Europeană –
Editura Ideea Europeană

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
LAVRIC, SORIN

Glasuri din bolgie / Sorin Lavric. - București : Ideea Europeană,
2018
ISBN 978-606-594-617-0
821.135.1

SORIN LAVRIC

Glasuri din bolgie

Cuprins

Cuvânt-înainte	5
Duhul mefitic.....	9
Invalidul inclasabil	14
Nacafaua detenției	19
Fiziologia supliciuului.....	24
Sfântul fără moaște	29
Cercetătorul creștin	34
Extenuarea spiritului	39
Lemurul tandru.....	44
Crucea de la Oranki.....	49
Hiperbola cruzimii	54
Galeria eliminațiilor	59
Rețeta capodoperei.....	64
Împlinirea unui suflet.....	69
<i>Damnatio memoriae</i>	75
Prestigiu și prodigiul.....	80
În logica lui Camil	85
Spiritul rapace.....	90
Regula atracției subtile	95
Fibra calcitrantă	100
Lupii de la Nucșoara.....	105
Țicneală de erou	111
Matematicianul rustic	116
<i>La grand peur</i>	120
Agnosticul cu cobiliță.....	125

Respectiv	130
Cruciatul și crucificatul	130
Dansul lui Hipoclid	134
Memorialul durerii.....	139
Exponențiali, nu reprezentativi	144
Tergiversare, pertractare	149
Mecena de pe Dreisam.....	154
<i>Peripsema</i>	159
Doi interbelici.....	164
Jurnalul lui Vasile Motrescu.....	169
Emoții estetice și emoții vitale	191
Platitudinea predicii moralizatoare	195
Cu ochii la agonia altora.....	199
Curajul lui Ierunca	202
Oamenii din bolgie	207
<i>De profundis</i>	212
Verigile trecutului.....	217
Portretul persecutorului modern	223
<i>Addenda</i>	
Vasile Bănescu în dialog cu Sorin Lavric	
Vulcănescu – un model creștin.....	231

Duhul mefitic

După lectura unei cărți ca *Nuda veritas* simți nevoia să te scuturi ca după un vis urât, până într-atât de molipsitoare e atmosfera de bolgie în care intri. Bolgie e un termen convențional, prea palid pentru a surprinde timbrul descreierat din cele trei tomuri. Le închizi dornic de a le uita cât mai repede, dar dâra lor neverosimilă te urmărește mult timp. Dacă aș spune: putoare de beci, îngustime de carceră, cruzime de fiară, n-aș face decât să enumăr câteva expresii terne, al căror înțeles nu poate surprinde aerul de molestare în care a respirat Nicolae Stroescu-Șovarna.

Doza de otravă pe care ești silit s-o înghiți pe parcursul a peste 1 500 de pagini te chircește. La sfârșit ești stors ca o cârpă, sleit ca după un maraton al suferinței asidue. Pe deasupra, încerci senzația unuia care a fost intoxicat cu un gaz, de mirosul căruia nu mai scapă. Pe vremuri, despre camerele închise se spunea că au un „aer mefitic”: un aer stătut, cu miasme dăunătoare, unde șansa de a te îmbolnăvi bătea spre certitudine.

La fel cu memoriile de aici. E în ele un spirit cu precădere mefitic, o suflare grea, a cărei intensitate îl preschimbă pe autor într-o figură memorabilă. Nicolae Stroescu-Șovarna face parte din categoria inflexibililor: bătaia nu-l intimidează, foamea nu-l îmblânzește, izolarea nu-l înmoaie, durerea nu-l doboară. E cerbicia în

persoană, model de încrâncenare fără scăderi, întruchi-
parea fidelă a ideii de voință. Dacă Schopenhauer l-ar
fi întâlnit pe Șovarna, l-ar fi arătat ca pe un exemplu
menit a-i confirma teoria voinței absolute. *Velle non dis-
citur*, „nu poți învăța să vrei”, voința e un dar înăscut
sau nu e deloc, iar Nicolae Stroescu-Șovarna posedă din
plin virtutea lui „a vrea”. Și ceea ce el vrea e să se opună
cu orice preț regimului comunist. Urmarea e șirul clasic
de închisori din România postbelică, din 1948 și până în
1953.

În închisori, Șovarna va încorpora efigia căposului
iremediabil: va sfida ordinea, va refuza să muncească,
se va lua la hartă cu gardienii. Un rebel cu predispozi-
ții colerice, ripostând verbal la orice jignire. Un insti-
gator dând peste cap randamentul echipelor de muncă,
un răzvrătit oferind deținuților un nefast exemplu de
demnitate bătaioasă. Un cârcotaș intratabil căruia i se
va duce buhul pretutindeni, dar mai ales în lagărele de
muncă de la Canal, unde își va croi o reputație de lider
neoficial. Pe scurt, va fi o adevărată pacoste pentru orice
director de penitenciar. De altfel, din 1950, pe coperta
dosarului de penitenciar va sta scris, ca un avertisment
pentru serviciul de cadre, că Șovarna este un element
„foarte, foarte periculos”. Pentru jargonul șters, neu-
tru-agramat, în care se scriau dosarele în acea vreme,
accentul de-a dreptul patetic de „foarte, foarte periculos”
spune enorm: Șovarna era un cal breaz. Se lua în clonț
cu comandanții, îi amenința că-i va raporta la Parchetul
Militar. Pe deasupra era o piață-rea: era deajuns să fie
încorporat într-o brigadă de muncă pentru ca peste câ-
teva luni unitatea să fie dizolvată din cauza nesupunerii
colective. Nici cei mai atroce dintre brigadierii Canalului
nu l-au putut îngenunchea. Nu se născocise încă metoda
prin care cineva să-i vină de hac căposului.

Căposul s-a născut în comuna Șovarna din județul
Mehedinți pe 2 mai 1921. Va avea de timpuriu simpatii
de stânga, dovadă că în 1946 se înscrie în PCR și cola-
borează la ziarul progresist „Tineretea”. Abdicarea re-
gelui îl prinde în București, unde este student în anul
patru la Academia Comercială și la Facultatea de Drept.
Dându-și repede seama de catastrofa socială, Nicolae
Stroescu, din membru cu carnet de partid va deveni un
opozant ferm. Bănuit că pune la cale înființarea unei or-
ganizații de rezistență, Securitatea va încerca să-l eli-
mine înscenându-i un accident de mașină, care se va pe-
trece în Piața Dorobanți pe 14 martie 1948. Rezultatul:
fractură de baza craniului și fractură de col femural
stâng. Se va zbate o lună între viață și moarte, pentru
ca, la un moment dat, fiind declarat în moarte clinică,
să fie aruncat printre cadavrele de la morgă. Dând sem-
ne de viață, va fi dus la Spitalul de Urgențe, unde va fi
înfășurat în ghips. Peste o lună va fi arestat și trimis la
spitalul închisorii Văcărești, unde îi va cunoaște pe cei
din lotul criminalilor de război: Istrate Micescu, Mircea
Vulcănescu, Nichifor Crainic, Radu Gyr.

În tot acest timp, Șovarna este literalmente un mu-
laj de ghips, incapabil să se miște, fiind purtat ca un
obiect inert dintr-un loc în altul. În celula 7 din peniten-
ciarul Văcărești va trece pe lângă moarte, fiind aproape
mâncat de ploșnițe, împotriva cărora nu se putea apăra
din cauza imobilizării. Acum se trezește în el forța na-
tivă a voinței, al cărei arc îl va ajuta să supraviețuiască
în împrejurări dure: în mizeria fecalelor din Casimca
Piteștiului, sau în gerul carcerelor de la Canal. Ce e ui-
mitor e că, din 1948 până în 1953, Șovarna va fi un schi-
lod inapt a se ține pe propriile picioare, trebuind mereu
să recurgă la un băț de sprijin. Vulnerabil sub unghi
fizic, schilodul acesta era de neînving în plan psihic,

Re dovadă verdictul de „foarte, foarte periculos” de pe coperta de dosar. Că un estropiat poate ajunge lider în mijlocul deținuților de la Canalul Morții spune totul despre fibra acestui mirabil rebel.

A enumera toate închisorile prin care a trecut e oțios: de la Jilava până la colonia Periprava, de la Uranus până la Capul Midia, traseul ascultă de un grafic clasic. Ce nu e clasic e pragul până la care acest om își putea încorda voința: în condiții de ger, când era ținut în pielea goală la minus 10 grade Celsius, Șovarna, prin puterea minții, își abandona frigului o parte a corpului, pentru a-și ghida sângele în restul trupului. De pildă, își neglija picioarele și își împingea sângele în torace spre a-și proteja plămâni, dar nu mișcându-și membrele, care oricum erau înțepenite, ci printr-o zvârcolire interioară ce te duce cu gândul la respirația abdominală a fachirilor. Gol pușcă, Șovarna a rezistat 22 de ore la minus 10 grade Celsius.

Cele mai teribile pagini descriu războiul nevăzut în condiții de izolare, lupta voinței de a nu ceda în fața morții. E lupta cu frigul, cu foamea, dar mai ales cu setea: Șovarna putea rezista șase zile fără apă. Scund, ciung și slab, Șovarna era reductabil în altercațiile verbale cu gardienii: avea prezență de spirit, replică rapidă, și niciodată nu tăcea cel dintâi. Chiar dacă îl băteau până la pierderea cunoștinței, când se trezea, o lua de la capăt. Marea lui grijă era să nu dea impresia că-i este frică, deși pe dinăuntru tremura de spaimă la gândul că putea muri.

După eliberarea din 1953, va fi trimis în domiciliu obligatoriu la Vatra Dornei, unde se va căsători, având doi copii. Neînvățând lecția supunerii, va fi tracasat permanent, cu concedieri periodice: a avut 16 locuri de muncă, de la muncitor necalificat la contabil, la Reșița,

Târgu Jiu, Timișoara și Buftea. În 1960 i se va întocmi dosar penal pentru denunț calomnios, pentru ca apoi să intre în labirintul saloanelor psihiatrice. Declarat bolnav psihic (schizofrenie paranoidă), Șovarna nu va ceda, punându-și pe hârtie de trei ori memoriile (1955, 1960 și 1983). De fiecare dată, Securitatea îi va confisca manuscrisul. Varianta de față a fost scrisă în 1993, an în care Șovarna aștepta o decizie juridică privind persecuția politică la care fusese supus timp de 45 de ani. Va muri în 2002 fără a primi o decizie de reabilitare, care va fi dată abia în 2011, în urma insistențelor fiului.

După 1989, dezgustul pe care l-a simțit, văzând cum informatorii confiscă viața politică, l-a ținut departe de viața publică. Nici cu colegii din AFDPR nu s-a înțeles mai bine: când știi concesiile pe care le-a făcut fiecare regimului, nu mai poți să-i zâmbești cordial. Iar de la un căpos mândru ca Șovarna nu te puteai aștepta la indulgențe tardive.

Deținuți cu stofa lui Șovarna au fost puțini. Nu-i e dat oricui să fie inflexibil, cu prețul pierderii a toate: familie, carieră, bunăstare, statut social. Și totuși, câțiva au fost: Remus Radina, Grigore Caraza, Vasile Paraschiv și acel mirabil procuror Florea Olteanu, ale cărui memorii, publicate de Romulus Rusan la Fundația Academia Civică în 2011, pun în lumină un caracter *ejusdem farinae* cu al lui Șovarna. O carte aspră, de-a dreptul mefitică: duhul ei persistă după ce-ai închis-o.

- Nicolae Stroescu-Șovarna, *Nuda veritas din crimele comunismului*, vol I: *Temnițe* (640 pag.), vol. II: *Canalul morții* (608 pag.), vol. III: *Jurnal de rezistență* (304 pag.), ediție îngrijită de Vlad Mitric-Ciupe, prefață de Silviu Moldovan, Editura Vremea, București, 2017, editat cu sprijinul IICMER.

Invalidul inclasabil

Semnul după care recunoști că un om și-a depășit trauma e că poate vorbi despre ea, lăsând în urmă tensiunea ce i-a măcinat mințile. Când însă trauma mocnește în continuare, ca o scârbă intimă de care nu poți scăpa, tăcerea e sigiliul suferindului. Cei care au tăcut după ieșirea din închisorile comuniste au făcut-o fie din culpă, fie din slăbiciune. Florea Olteanu nu a fost nici vinovat și nici debil, dovadă mărturia pe care o lasă în volumul *Un procuror incomod*, testimoniu care impune prin cazul singular pe care îl înfățișează. Destinul omului e de-a dreptul inclasabil, fără puțința de a-i da explicații *post-factum*. Nu-ți rămâne decât să-l constăți și să-l descrii, fără ambiția de a-i găsi o formulă intimă.

Născut în 1916 în comuna Hintești din județul Argeș, pe Florea Olteanu, al Doilea Război Mondial îl prinde în postura de ofițer de Geniu, grad cu care își petrece doi ani pe frontul din Rusia. E rănit de trei ori, ultima oară la Stalingrad, când, pierzându-și ochiul drept, e declarat invalid de război. Întors acasă, absolvă în patru ani trei facultăți, Dreptul, Literele și Filosofia, și apoi Seminarul Pedagogic Universitar, pentru ca anul 1945 să-l găsească ofițer magistrat la Curtea Marțială din București. Episodul prin care avea să se remarce, în ochii comuniștilor, drept un adversar ce trebuia înlăturat cât mai repede a coincis cu încercarea de lovitură

de stat din 24 februarie 1945 din Piața Palatului, când manifestația organizată de bolșevici a avut drept țintă răsturnarea guvernului Rădescu, al cărui sediu se afla în clădirea Ministerului de Interne. În dubla calitate de martor al evenimentelor și deopotrivă de procuror însărcinat cu anchetarea masacrului din Piața Palatului, Florea Olteanu refuză să facă jocul comuniștilor, drept care este eliminat din magistratură și arestat în 1951. Ce urmează de acum încolo este o secvență de istorie de tip tragic, în măsura în care acceptăm că un om, ca să atingă un rang tragic, trebuie să îndeplinească două condiții: să se opună unei forțe în fața căreia nu are nici o șansă; să aibă conștiința clară a împrejurării că nu poate decât să piardă. Altfel spus, e tragic omul care, împotrivindu-se unei forțe mai mari, o face știind de la început deznodământul.

Florea Olteanu e din această categorie, singura de altfel în care îl putem așeza măcar din comoditate clasificatoare. În rest, omul nu poate primi calificări de ordin moral. Din opt ani de închisoare câți a făcut, șase și jumătate i-a petrecut numai în izolare, întrucât, prin atitudinea rebelă pe care o arăta în fața autorităților, era considerat un spirit instigator la nesupunere, al cărui exemplu putea fi imitat de deținuți.

În închisorile comuniste, dacă voiai să supraviețuiești, cea mai prudentă atitudine era să nu ieși în evidență. Cum arătai vână recalcitrantă, cum atrăgeai represaliile gardienilor. De aceea, cu cât treceai mai neobservat, cu atât numărul de umilințe la care erai supus era mai mic, în schimb, cine făcea pe rebelul putea sfârși înainte de expirarea pedepsei. Florea Olteanu a ales imposibilul: s-a hotărât să nu asculte de nici o comandă pe care o primea, sfidând orice coerciție venită de la gardieni. Numai că spiritul acesta de frondă nu-i

venea atât din intenția de a-i provoca, cât din dorința de a nu le da satisfacția de a-l vedea supus. În consecință, Florea Olteanu refuză să muncească în lagărele unde este adus, nu se ridică din pat atunci când în celulă intră un gradat, la anchete tace mâlc în virtutea grevei tăcerii, atunci când i se ordonă „culcat!”, se încapățânează să stea în picioare, iar dacă primește un afront răspunde cu aceeași monedă, luându-se la bătaie cu „caralii”.

De unde îi venea forța? O spune chiar el: „Eu nu mai speram să ies din închisoare. Odată, Mândreș, comandantul închisorii de la Pitești, pe care l-am bătut, mi-a spus că voi ieși doar în plic din izolare”. (p. 58) Așadar, forța îi venea din disperare, alături de un temperament irascibil, care își făcuse din onoare un blazon care nu îngăduia terfeliri. Dar chiar și așa, împrējuraarea că un asemenea rebel a putut supraviețui își are cauza în altă parte: fiind magistrat, Olteanu cunoștea psihologia, metodele și regulamentul gardienilor, fostul procuror știind să apese tocmai pe acele pedale care îi intimidau pe anchetatori și paznici. Un chior îndărătnic reușise să le vină de hac cerberilor. Detaliul pare neverosimil, dar chiar așa s-a întâmplat. În clipa când a fost eliberat, gardienii au răsuflat ușurați: scăpaseră de o pacoste, de un apucat pe care, în ciuda măsurilor drastice de încovoieră a cerbiciei, nu reușiseră să-l țină în frâu. „Prima oară m-am eliberat din Jilava după cinci ani de zile, 26 mai 1956. M-a eliberat procurorul Sepeși, care m-a întrebat: «Vă bucurați că plecați din închisoare?» I-am spus «Mă bucur și nu mă bucur». Sepeși era căpitan. Mi-a spus: «Domule Olteanu, să vă spun ceva sincer. Dumneavoastră vă bucurați că plecați, ieșiți din închisoare, dar noi ne bucurăm foarte mult că scăpăm de dumneavoastră»”. (p. 62)

Până la eliberare însă, viața lui Olteanu a însemnat un șir de altercații culminând în izolări drastice. Iarna era vârat în „camerele negre”, aflate în mijlocul latrinei din Jilava, în speranța că regimul de exterminare își va spune cuvântul. „Noi eram permanent într-o baltă de urină, iar în jur erau materiile fecale care înghețau. Balta de urină nu îngheța că era sărată, sau îngheța mai greu. Deci, stăteam permanent în apă, la 0 grade Celsius cel mult, în jur materiile fecale înghețau și pe lângă miros mai era și celula neagră. Acolo nu aveam niciun fel de fereastră, niciun fel de aerisire, decât ușa care se închidea cu fiare.” (p. 58)

Când nici altercațiile și nici izolarea nu-și ating scopul, Olteanu e bătut cu parul pe fese și șale: „Am rezistat la 25 de lovituri și nu am scos un geamăt, un geamăt nu am scos. M-au dezlegat și m-am ridicat în picioare. Și când m-am ridicat de pe pat: Mitan Costică mă întrebă: «Acum vorbești, mă, banditul?» Ghinionul lui, norocul meu, eram epuizat complet, dar aveam o flegmă pe gât și l-am scuipat în față cu toată flegma”. (p. 57) Gardienii îl pun din nou în pat și îl bat până la leșin, dar degeaba. Chiorul nu se dă bătut și pace bună, ținându-se țeapăn și sfidând frica. Și fiindcă mizeria, bolile și bătaiele nu-l răpun, autoritățile încearcă în patru rânduri asasinarea lui, înscenându-i evadarea de sub escortă spre a-l împușca, otrăvindul de-a dreptul sau încercând să-i rupă coloana vertebrală aruncându-l de sus, pe pragul ușii. Protejat de zei sau ocrotit de pișa bună, Olteanu scapă de fiecare dată cu viață. Atunci când are puterea de a reacționa în cursul anchetelor, nu se sfiește să sară la bătaie: „Când s-au aprins spiritele, acest anchetator zice: «De ce nu spui adevărul, mă, boule?» și îmi dă un pumn. Atât mi-a trebuit. Am luat scaunul și am vrut să-i dau

cu el în cap. S-a speriat și a ieșit afară din birou, iar eu după el cu scaunul ridicat”. (p. 41)

Să recunoaștem, asemenea cazuri de recalitrantă penitenciară sunt greu de înțeles, cu atât mai mult cu cât protagonistul a apucat eliberarea, depunând după 1989 mărturie despre bolgia prin care a trecut. Rămâne totuși întrebarea: de unde atâta putere în acest om? Din credință, din temperament, din protecția astrelor, din grație divină?

Fiind gândită ca o secvență de două dialoguri în cursul cărora eroul își povestește golgota, cartea are direcțetea brutală a cuvintelor spuse fără perdea, așa cum îi veneau pe limbă fostului procuror. Simplitatea aceasta necăutată mărește și mai mult verosimilitatea cazului, cititorul parcurgând paginile cu sentimentul că asistă la o epifanie a groazei. Pe măsura ce citești, uimirea dată de singularitatea personajului e însoțită de stupoarea atrocităților la care asisti. În final, renunți să mai înțelegi cazul, cu atât mai puțin să tragi o concluzie. Deținuți torturați până la moarte au fost mulți în închisorile comuniste, dar parcă niciunul n-a oferit un asemenea zid de ostilitate fățișă față de gardieni ca acest magistrat invalid de război.

- Florea Olteanu, *Un procuror incomod, interviu cu Georgeta Pop, urmat de o discuție între Florea Olteanu și Cicerone Ionițoiu, moderată de Romulus Rusan*, Fundația Academia Civică, București, 2011, 142 pag.

Nacafaua detenției

Judecată sub unghi moral, viața e o chestiune de resort interior, adică o pacoste ce ține de spirit. Cuvântul „pacoste” e cel mai nimerit pentru a surprinde esența fenomenului: un om își dezvăluie latențele spiritului numai dacă e lovit de nenorocire.

În schimb, în condiții normale, ferecat sub imperiul obișnuinței, el trăiește amoral: se mișcă în virtutea inerției, fără să bănuiască ce filon de energii poartă în sine. E cum ar respira la foc scăzut, într-o manieră mediocră, ce exclude sensul etic. Abia când se lovește de pragul de sus începe să-și afle putințele ascunse. Și abia acum devine moral. A te lovi de prag înseamnă a-ți întâlni pacostea. Pe vremuri, la pacoste se spunea „nacafa”, cu intenția de a-i da o tentă providențială, de destin impersonal. Nu orice necaz e o pacoste, ci numai cel pe care ți-l rezervă soarta. Cu exemplele lui Lazăr Șăineanu din *Dicționarul universal al limbei române* din 1896: „Așa i-a fost nacafaua”, sau „Popia are multe nacafale, e greu de purtat”, sau „Filosof, asta era nacafaua mea, nu negustor”.

De aici încolo apele se despică: cine a trecut printr-o pacoste (nacafa) capătă o prerogativă a spiritului pe care, în condiții obișnuite, nu ar fi dobândit-o în veci. E genul de inițiere pe seama unei suferințe, o periclitare pe care, deși nu ți-ai dorit-o, o privești ca pe actul de naștere al